

VLAANDEREN
CIRCULAIR

INSPIRATIEGIDS

Hergebruik van bouwmaterialen via hergebruikcentra

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER

OVAM

COLOFON

INSPIRATIEGIDS

Hergebruik van bouwmaterialen via hergebruikcentra

OVAM / Vlaanderen Circulair

Auteurs: Dominique Girolami (OVAM, team Bouw), Elmar Willems (OVAM, team Vlaanderen Circulair), Bart Bergen (OVAM, team Bouw), Veroniek Lemahieu (OVAM, team Lokaal Materialenbeheer).

This inspiration guide was performed within the scope of the Cmartlife project, action 'C18 – Plastics in construction and demolition waste'. The Cmartlife project is co-funded by the European Union. More info about the project on https://ovam-english.vlaanderen.be/web/cmartlife/about

Ook met bijzondere dank aan de partners van het Interreg North-West Europe PREUSE project en het Interreg Europe KARMA project.

Wettelijk depotnummer: D/2026/5024/29

V.U.: Werner Annaert, OVAM, Stationsstraat 110, 2800 Mechelen.

September 2026

INHOUD

0 COLOFON 2

1 INLEIDING 5

2 OMSCHRIJVING HERGEBRUIKCENTRA 7

2.1 Verduidelijking begrip hergebruikcentrum 8

2.2 Voordelen hergebruikcentrum bouwmaterialen 10

2.3 Hergebruik in het beleid 11

3 HERGEBRUIKMARKT ALS CIRCULAIRE UITDAGING 12

3.1 Visie en context 13

3.2 Fundamenten van een hergebruikcentrum 14

3.2.1 Instroom 14

3.2.2 Motivatie van de aanbieder 14

3.2.3 Samenwerkingsverbanden 15

3.2.4 Afzetmarkt 16

3.2.5 Werkingsgebied urban mining 16

3.2.6 Businessplan 16

3.2.7 Subsidies en financiële stimuli 17

3.2.8 Pand en locatie 18

3.2.9 Rechtspersoon 18

3.3 Operationele aspecten 19

3.3.1 Acceptatiecriteria 19

3.3.2 Externe logistiek 20

3.3.3 Interne voorbereiding voor verkoop 20

3.3.4 Digitale platformen 21

3.4 Startend hergebruikcentrum 22

4 JURIDISCHE KNELPUNTEN 23

4.1 Afvalwetgeving 24

4.1.1 Definitie afvalstof 24

4.1.2 Definitie hergebruik 24

4.1.3 Definitie voorbereiding hergebruik 26

4.1.4 Definitie recyclage 27

4.1.5 Afvalwetgeving en registratie als IHM 27

4.2 Inzameling van materialen 29

4.3 Transport van herbruikbare materialen 32

4.4 Omslagpunt Afvalstof-grondstof 33

4.5 Behandeling van materialen en de Omgevingsvergunning 34

4.6 BTW op hergebruik 35

4.7 Verplichting monitoring hergebruik bouwmaterialen 36

4.8 Op de markt brengen van bouwmaterialen 36

4.9 Certificatie en verzekerbaarheid van herbruikbare bouwmaterialen 37

5. NABESCHOUWING 38

6 BIJLAGES 40

6.1 BIJLAGE 1: Interessante links hergebruikcentra 41

6.2 BIJLAGE 2: lopende projecten ifv hergebruik 42

6.2.1 Interreg preuse 42

6.2.2 Tetra start to reuse insulation 42

6.2.3 Hergebruikpotentieel van bouwmaterialen afkomstig van bestaande woningen 42

6.2.4 ICON Trusted Reuse of flat Roof Insulation (TRRI) 42

6.2.5 Intrabelgisch platform 42

6.3 BIJLAGE 3. Overeenkomsten Materialenbank Leuven 43

6.3.1 Samenwerkingsovereenkomst tussen Kringloopcentrum ViTeS en vzw Atelier Circuler 43

6.3.2 Samenwerkingsovereenkomst tussen de stad Leuven en VZW's Saté en REused betreffende het mijnen van materiaal en goederen in stads patrimonium dat gerenoveerd of gesloopt wordt 45

6.4 Bijlage 4: Vragen voor een startende materialenbank 47

6.4.1 Visie en context 47

6.4.2 Fundamenten van een materialenbank 47

6.4.3 Operationele aspecten 48

1/ Inleiding

Deze inspiratiegids belicht een opkomend fenomeen in Vlaanderen: hergebruikcentra, fysieke plekken die tweedehands of overtollige bouwmaterialen aanbieden voor hergebruik. Door in te zetten op hergebruik wordt de levensduur van bouwmaterialen verlengd en de nood aan nieuwe materialen verminderd.

Figuur 1: Hergebruikcentra geven invulling aan de "hoogste" R-strategieën

Vandaag zijn er in heel wat steden lopende initiatieven (commercieel of non-profit) voor hergebruik van huishoudelijke producten en toestellen. De erkende kringloopcentra en hun winkels zijn hier een gekend voorbeeld van. Ook voor hergebruik van bouwmaterialen bestaan mooie voorbeelden. ROTOR, gebaseerd in Brussel, timmert al aan de weg sinds 2012. Een eerste stap was het blootleggen van bestaande initiatieven en handelaars die reeds met oude en waardevolle bouwmaterialen aan de slag gingen. Het resultaat was de Opalis-webisite. Die geeft nog altijd een zeer compleet overzicht en is een belangrijke referentie voor de Lage Landen.

De circulaire economie nam in belang toe en onderzoek en praktijk wijzen op een trend die niet meer zal keren: recuperatie en hergebruik van bouwmaterialen zal een vast onderdeel zijn van de bouweconomie. De Recupcentrale Gent startte in 2024, Materialenbank Roeselare in 2025. De Antwerpse materialenbank Buurman is op zoek naar verdere uitbreiding, Atelier Circuler in Leuven is de kinderschoenen ontgroeid en in Oostende is in 2026 een materialenbank opgericht met een proefperiode van 1 jaar.

Hergebruikinitiatieven roepen veel enthousiasme op, maar er komen ook vragen naar boven. Er is nood aan een verduidelijking van een aantal begrippen in het licht van de circulaire economie en afvalpreventie. Deze inspiratiegieds is in eerste instantie een verzameling van bevindingen, leerlessen, maar gaat ook in op beleid en wetgeving. Het heeft als doel om om kennis en ervaringen te delen, zodat zowel van successen als van mindere ervaringen kan geleerd worden. Het hoopt daarmee nieuwe acties en initiatieven te inspireren en het is een uitnodiging om beleid, praktijk en onderzoek continu op elkaar af te stemmen. Het werkveld en ook beleid is immers in beweging: de actualiteit zal onderdelen van deze inspiratiegids inhalen en lezers kunnen geen juridische aanspraak maken op interpretaties van beleidsintenties in deze inspiratiegids, maar wel steun ontlenen aan praktische richtlijnen en de basisgedachte dat we samenwerken aan een circulaire bouweconomie in Vlaanderen.

De inspiratiegids is als volgt opgebouwd:

- H2: verduidelijking van de term "hergebruikcentrum" en belangrijkste voordelen hergebruik
- H3: fundamenten van een hergebruik centrum en de bijhorende operationele aspecten
- H4: juridische en beleidsmatige knelpunten
- H5: korte nabeschouwing

2/ Omschrijving hergebruikcentra

De basisdoelstelling van hergebruikcentra is duidelijk: materialen zo lang en zo kwalitatief mogelijk in de kringloop houden door het fysiek aanbieden van hergebruikmaterialen. Dit document focust op hergebruik van bouwmaterialen, passend binnen de ontwikkeling van afvalpreventie door selectieve ontmanteling en urban mining. Bovenop deze intrinsieke motivatie vanuit duurzaamheid, is er een economische en maatschappelijke drijfveer.

2.1 VERDUIDELIJKING BEGRIP HERGEBRUIKCENTRUM

Verschillende begrippen verwijzen naar hetzelfde thema, met diverse uitingsvormen: "hergebruikcentra", "materialenbanken", "urban mining hubs", "hergebruikhandelaars" of "circulaire hubs". De "Atlas of Reuse Centres and types of public support[1]" geeft een overzicht van verschillende types hergebruikcentra.

Hoewel "materialenbanken" redelijk ingeburgerd zijn, gebruiken we in deze inspiratiegids de overkoepelende term "hergebruikcentrum/ - centra", gedefinieerd als "een plaats waar gerecupereerde materialen worden opgeslagen. Gewoonlijk omvat een hergebruikcentrum ook de zones die nodig zijn om de verschillende handelingen voor hergebruik uit te voeren, zoals een ontvangstruimte, het sorteren van partijen, het reinigen van materialen, enz." (p. 11).

We formuleren daarbij vijf aandachtspunten:

1. Hergebruikcentra zoals hier bedoeld verwijzen NIET naar materialenpaspoorten of **"buildings as material banks".** Uiteraard is er wel een link, want hoe beter de informatie over de aard, hoeveelheid en toepassingsmogelijkheden van de aanwezige materialen in een gebouw, hoe groter de kans dat die materialen hun weg naar hergebruik zullen vinden.

2. Hergebruikcentra worden soms geassocieerd met een **digitale vraag-en aanbod platformen**[2], ook wel hergebruik-platformen genoemd, zoals Insert Marktplaats, 2dehands.be, Werflink, Bazaar. Hoewel er vaak ook een vorm van online opvolging en vermarkting is van in- en uitgaande materialen, gaat deze inspiratiegids met name over de fysieke opslag en verhandeling.

3. Er is een verschil met bouwlogistieke hubs, of **bouw- en of sloophubs**

    a. Een **bouwhub** beoogt efficiëntiewinsten in transport en de aanlevering van goederen en diensten voor werven in een bepaald gebied. Het VIL beschrijft een bouwhub[3] als "een punt waar materialen- en goederenstromen worden gecentraliseerd om van daaruit meerdere werven te bedienen. Het biedt services als opslag, kwaliteitscontrole, samenstelling van werfpakketten, pre-assemblage, just-in-time levering, gegroepeerde leveringen en retourlogistiek.".
    b. Een **sloophub** focust op het optimaliseren van de logistiek van vrijkomende materiaalstromen uit bouw- en sloop in een bepaalde regio. Een sloophub kan zowel voor hergebruik als recyclage van vooral niet-steenachtige materialen een groot verschil maken.

1 Ontwikkeld dankzij PREUSe Project, enkel beschikbaar in Engels, PREUSE_EN_Atlas of reuse centres and types of public support_2.pdf

2 Voor een overzicht van de bestaande online Reuse Platforms: Airtable - Online Reuse Platforms

3 zie https://vil.be/project/bouwhubs/

4. Er is **niet één soort hergebruikcentrum.** Hergebruikcentra differentiëren zich op schaalgrootte, type aangeboden materialen, publieke/private initiatieven, of door hun tijdelijke, projectgebonden aard.
    - Sommige hergebruikcentra focussen enkel op aankoop en verkoop van (al dan niet specifieke) materialen. In België zijn zo'n 120 hergebruikhandelaars gekend in het Opalis-netwerk met een fysieke opslagplaats van herbruikbare bouwmaterialen.
    - Andere hergebruikcentra bieden ook andere diensten aan zoals workshops, standaardiseren van afmetingen, samenwerking met sociale tewerkstelling… deze worden in de volksmond ook wel eens 'materialenbank' genoemd. In Vlaanderen zijn er zo een vijftal:
        - Buurman Antwerpen
        - Materialenbank Leuven
        - Recupcentrale Gent
        - Materialenbank Roeselare
        - Oostende

Ook in Brussels en Wallonië, Nederland en Duitsland zijn er goede praktijken, zoals RotorDC Brussel of de "Baustoffbörsen".

Atelier Circuler

2.2 VOORDELEN HERGEBRUIKCENTRUM BOUWMATERIALEN

Hergebruikcentra zoeken naar werkvormen en samenwerkingsverbanden om zo goed en duurzaam mogelijk een ontbrekende schakel vorm te geven in de hergebruik-keten voor bouwmaterialen:

1. **Minder nieuwe grondstoffen**. Door urban mining kan Vlaanderen zijn afhankelijkheid van ingevoerde primaire grondstoffen verminderen en wordt de materialenvoetafdruk ingeperkt
2. **Vraag en aanbod** efficiënter linken.
3. **Nieuwe jobs**: nieuwe schakels in de keten, waaronder ook sociale tewerkstelling.
4. **Creativiteit en ontmoeting** door open ateliers, workshops en teambuildingactiviteiten.
5. **Bewustwording en draagvlak voor circulariteit** wordt verder aangewakkerd door ontwerpers die creatief te werk gaan met gerecupeerde materialen.
6. **Financieel voordeliger.** Dit is niet steeds het geval, sterk afhankelijk van de marktwaarde van nieuwe materialen, en de arbeidsintensiteit. [4] Ontmanteling, logistieke handelingen en opslag vragen (vaak) meer inspanningen dan sloop, afvoer naar recyclage of de levering van nieuwe materialen.

Atelier Circuler

4 De IbSN woning heropgebouwd: Analyse van het hergebruikpotentieel en de financiële haalbaarheid | Scriptiebank. Deze studie zoomt in op financiële aspect van hergebruik van bouwmateriaal voor 10 specifieke materialen.

2.3 HERGEBRUIK IN HET BELEID

Hergebruikcentra op zich zijn geen beleidsambitie. Het belang van *selectieve sloop*, *urban mining* en *hergebruik* komt echter wel uitgebreid aan bod op verschillende niveaus:

- De Werkagenda Circulair Bouwen
  Samenwerking binnen de hele keten is noodzakelijk. Vlaanderen Circulair slaat de handen ineen met betrokkenen uit de bouwsector om de transitie mogelijk te maken en te versnellen via de werkagenda circulair bouwen. Hergebruik is daarbij een belangrijk werkpad.
- Beleidsplan OVAM 2022-2030 'Op weg naar circulair bouwen'. Werf 2 zet in op de kwaliteitsgarantie voor de her-inzet van bouwmaterialen. In Werf 5 focust 'Rollen en aansprakelijkheid doorheen de circulaire bouwketen' op nieuwe rollen binnen de keten en de afspraken daarrond.
- Beleidsnota Jo Brouns 2024-2029:
    - 'SD1: OVAM neemt het voortouw in het veilig sluiten van materiaalkringlopen zodat het verbruik van primaire grondstoffen daalt'. Hergebruik is niet specifiek vermeld, maar is cruciaal in dit verhaal.
    - 'Rond circulaire economie en duurzaam gebruik van hulpbronnen zien we verder veel mogelijkheden voor preventie, hergebruik en recyclage van afvalstoffen en materialen.'
    - 'Lokale besturen en circulaire hubs kunnen een katalysator zijn voor sensibilisering en kennisdeling. Via de sociale circulaire hubs bouwen we een brug tussen sociale economie (maatwerkbedrijven en de erkende kringloopcentra) en circulair ondernemerschap'

- Materiaalprestatie van gebouwen: OVAM zet het Europese beleid rond de materiaalprestatie van nieuwe gebouwen (EPBD) om in Vlaams beleid. Daarbij wordt TOTEM (Tool to Optimise the Total Environmental impact of Materials) naar voor geschoven. Vanaf 2028 wordt deze berekening verplicht voor grote nieuwe gebouwen (>1000m²), vanaf 2030 voor alle nieuwe gebouwen (waarvoor EPB-plicht geldt).
    - Hergebruik materialen die worden ingezet bij de realisatie van het gebouw worden dus wel gewaardeerd en zorgen voor een verlaging van de berekende impact. De productie-impact wordt namelijk nul.
    - Module D in de TOTEM berekening maakt een score zichtbaar voor waar o.a. potentieel toekomstig hergebruik in rekening wordt gebracht. Dit staat los van totale impactcijfer en werkt eerder sensibiliserend.

- De beleidsambities van lokale besturen zijn minstens evenzeer van belang. Enkele concrete voorbeelden vindt u terug onder hoofdstuk 3.1.

3/ Hergebruikmarkt als circulaire uitdaging

Hergebruikcentra zijn een belangrijk onderdeel in de circulaire economie. Maar er zijn knelpunten en vragen over de governance, de praktische werking en businessmodel-ontwikkeling. Hieronder schetsen we de situatie en uitdagingen waar bestaande hergebruikcentra mee kampen.

3.1 BELANG VAN LOKALE INBEDDING

Een hergebruikcentrum kan opgestart worden door een stad, gemeente of ondernemende individuen. Idealiter is het initiatief ingebed in een beleid dat uitwerking van een idee en concrete partnerschappen ondersteunt. We vermeldden reeds de Vlaamse beleidskaders. Hieronder worden enkele cases geïllustreerd, die deels op stedelijk niveau gefaciliteerd worden.

Voor de opstart van Atelier circuler speelde stad Leuven een belangrijke initiërende rol. Het vermeldde haar ***circulaire beleidsambities*** *rond hergebruik van materialen in de bestuursnota* ***Stad Leuven 2019-2024****:*

De stad faciliteert de opstart van een materialenplatform voor bouwmaterialen op stedelijk of stadsregionaal niveau, in samenwerking met de bestaande initiatieven binnen de sociale economie, om deze binnen de stedelijke kringloop te houden en installeert digitale platformen, wisselstukkencentrales en hergebruikcentra en tweedehandsgebruik."

In het najaar van 2019 bracht stad Leuven een aantal Leuvense actoren samen in een 'kernteam materialenbank' om het toewerken naar een materialenbank te faciliteren. De oorspronkelijke leden van dit kernteam waren: stad Leuven, Sociaal Atelier, REused, Ecowerf, Wonen en Werken, KUL en Bond Beter Leefmilieu. Maakbaar Leuven en Leuven 2030 ondersteunden dit proces ook mee.

Ook in de meerjarenplanning 2026 – 2031 voorziet Leuven een versterking en een uitbreiding van de Materialenbank.

Buurman Antwerpen *werd opgestart door twee architecten. Ze lieten zich hierbij inspireren en begeleiden door BUURMAN Nederland (Rotterdam en Utrecht), waar naam en marketing onder licentie worden gebruikt. BUURMAN'nen zijn de fysieke hergebruikcentra en wisselen kennis en middelen met elkaar uit via het overkoepelende BUURMAN collectief.*

Na 3 jaar heeft BUURMAN Antwerpen een werkingstoelage gekregen bij de dienst sociale economie en de dienst milieu (niet bij innovatie of economie). Door deze werkingstoelage kunnen ze de werking van BUURMAN breder verankeren in de. Tegelijkertijd onderzoeken ze tewerkstelling voor doelgroepprofielen in de circulaire economie. BUURMAN bekijkt ook mogelijkheden voor uitbreiding in Brugge en Gent.

Stad Mechelen profileert zich als regisseur van een circulaire bouweconomie. In het bestuursakkoord Mechelen 2019-2024 van Stad Mechelen stond: "*De volgende jaren staan in Mechelen grote bouw- en renovatiewerken op stapel en die kennen veel hoogwaardige reststromen. Men kan met deze materialen op een andere, meer duurzame manier omgaan en het zogenaamde afval als materiaal weer in de kringloop te brengen. Zo wordt een circulaire economie realiteit. Mechelen zal daarom partners zoeken en een locatie voor de uitbouw van een materialenbank, waar men materiaalstromen verzamelt, inventariseert en opslaat. Deze reststromen worden dan terug als grondstof gebruikt. Zo creëert een circulaire aanpak economische meerwaarde. Deze materialenbank is een stimulans voor nieuwe, creatieve bedrijfsactiviteiten en startups.*"

Dit betekende een sterke stimulans voor Recuplan, een materialenbank die vandaag helaas niet meer actief is.

Mechelen[5] is ook trekker in het Interregproject PREUSE, waarin onderzoek wordt gevoerd naar het ontwikkelen van hergebruikcentra voor steden en gemeenten. Binnen dit Interreg-project werkt Stad Mechelen in 2026 aan de opstart van een hergebruikcentrum voor publieke werken.

5 PREUSE - Stad Mechelen

3.2 FUNDAMENTEN VAN EEN HERGEBRUIKCENTRUM

Een gezond hergebruikcentrum moet een vrij constante instroom en uitstroom van materiaal hebben, gekoppeld aan een haalbaar verdienmodel. Hieronder gaan we verder in op beide stromen.

3.2.1 Instroom

Sommige hergebruikcentra weten door ervaring al goed welke materialen makkelijk verkopen en daardoor een kortere doorlooptijd hebben. Andere hergebruikcentra zijn nog zoekenden door al doende te leren. Sommige hergebruikcentra halen enkel gratis materiaal binnen, andere geven een bijdrage afhankelijk van de kwaliteit en de mogelijkheden voor doorverkoop.

De producten en materialen kunnen zowel pre-consumer als post-consumer zijn. Een groot deel van het materiaal is hout. Materialen die standaard zijn, lijken vlot een nieuwe bestemming te vinden. Anderen focussen ook op het aantrekken van waardevolle materialen die op de dag van vandaag exclusief zijn geworden (vb ROTOR).

Enkele materialen hebben hun hergebruikpotentieel al bewezen. Deze materialenlijst geeft een overzicht: materials | Opalis.

Een gids over welke materialen hergebruikt kunnen worden en hoe het potentieel voor hergebruik kan worden ingeschat, kan je hier terugvinden: nl_fcrbe_demolishers_web.pdf.

3.2.2 Motivatie van de aanbieder

In deze context beschouwen we 'aanbieders' als 'gevers' van bouwmaterialen aan hergebruikcentra. Er zijn verschillende type aanbieders: particulieren, aannemers, verdelers, producenten, overheden, intercommunales, … Aanbieders van materialen aan hergebruikcentra stellen deze materialen veelal kosteloos ter beschikking. Voor sommige materialen met een hogere waarde geeft een hergebruikcentrum wel een vergoeding.

Materialen kunnen gratis ter beschikking gesteld worden aan hergebruikcentra omwille van verschillende redenen:

- Het is niet langer zinvol om het materiaal zelf bij te houden voor de eigenaar (geen directe toepassing in eigen organisatie, kosten) en te moeilijk om een nieuwe eigenaar te zoeken (plaats, tijd, kosten, …).
  Voorbeeld: overschot isolatiemateriaal

- Vóór de effectieve sloop van een gebouw doet de opdrachtgever of aannemer een voorsloop. Alle materialen die men makkelijk kan verkopen worden verwijderd en verkocht. Ook materialen uit ontmantelingswerken tijdens sloop vinden hun weg naar hergebruikcentra. Zo bespaart de opdrachtgever op kosten voor afvoer als afval.
  Voorbeeld: hergebruikcentra bezoeken werven en vragen aannemers om bepaalde materialen niet bij het afval te mengen en af te voeren, maar opzij te houden voor hergebruik.

- Bepaalde stijlen en afmetingen van meubelen zijn moeilijk te herbestemmen via kringwinkels. Hergebruikcentra zien er voordeel in om dit soort meubelen te ontmantelen en het hout te recupereren. Het gaat hier om hoogwaardig hout. Fineerhout wordt niet geaccepteerd.
  Voorbeeld: bedplanken

- De aanbieder zorgt uit principe dat de materialen die hij/zij niet meer nodig heeft toch in gebruik blijven, ook al is er een kost om de materialen bij het hergebruikcentrum te krijgen.
  Voorbeeld: Overeenkomst rond voorsloop door maatwerkbedrijf, stad Leuven (zie bijlage 3)

- Als een hergebruikcentrum overtuigd is van de kwaliteit van bepaalde stromen en zeker is van afzet, zal deze er soms voor betalen.
  Voorbeeld: Stammen van Antwerpse stadsbomen zouden volgens bestek afgevoerd worden als biomassa. Boomstammen worden gedoneerd. Opdrachtgevers als Lantis zetten in de opdracht dat de bomenveller een bepaald percentage stammen moet doneren aan de vzw voor lokaal hergebruik. BUURMAN *werkt net als Atelier Circuler met een mobiele houtzagerij om de bomen lokaal te verzagen en ze verder te laten drogen. De verwerkingskosten zijn gemaakt door* BUURMAN.

3.2.3 Samenwerkingsverbanden

Om die constante aanvoer van materialen (zo vlot als mogelijk) te verzekeren, zoeken hergebruikcentra samenwerkingsverbanden zowel voor inzamelen van herbruikbaar materiaal, demonteren, verdere voorbereiding en eventuele verwerking van herbruikbaar materiaal. Samenwerking met maatwerkbedrijven komt vaak voor.

Haven van Antwerpen en BUURMAN Antwerpen *proberen een juridisch kader te vinden om het bruikbaar afgedankt hout uit de haven aan BUURMAN Antwerpen aan te bieden. (Een knelpunt voor de haven is de vraag naar een legitiem bewijs van afzet van de materialen. Zie verder bij juridische knelpunten). Ook Atelier Circuler werkt samen met de haven, en zorgt ervoor dat op voorhand wordt afgestemd welke materialen in aanmerking komen voor recuperatie.*

De Leuvense materialenbank *sloot formeel samenwerkingsverbanden af met de Stad, een maatwerkbedrijf en een recyclagepark. De overeenkomsten zijn te vinden in bijlage 3.*

BUURMAN Antwerpen *heeft eind 2024 een samenwerking opgestart met recyclagepark Borgerhout.*

Hergebruikcentra *werken ook onderling samen. Zo werd een te grote batch bamboe panelen meteen verdeeld onder enkele hergebruikcentra.*

TROVO, Recupcentrale en Labeur *bevinden zich alle drie in Gent. Deze partijen kunnen naast elkaar werken, net omdat elk bedrijf een eigen focus heeft.*

Hergebruikcentra en andere bedrijven *die bezig zijn met herbruikbaar bouwmateriaal vinden samenwerkingen met sloopaannemers. Sloopaannemers geven aan dat zij liever niet bezig zijn met detailafbraak, en geven andere partijen de kans om op bepaalde momenten bruikbare materialen uit gebouwen te halen. Een win-win voor beide partijen. Zo werkt Trovo samen met Aclagro: Aclagro voorziet de werfinrichting en de veiligheidsvoorzieningen, de overige kosten voor demontage zijn voor HuisMus / Trovo die in ruil gratis het materiaal kan meenemen. Stel dat er wel afzetmogelijkheid is, maar geen plaats in de agenda van HuisMus / Trovo, kan Aclagro voor hen ontmantelen tegen een kleine vergoeding.*

Recupcentrale Gent *gaat zelf ook materialen halen uit gebouwen die worden afgebroken / gerenoveerd. Ze geven aan dat ze niet zou kunnen bestaan zonder de inzet van vrijwilligers voor het urban minen.*

3.2.4 Afzetmarkt

Zowel particulieren als steeds meer professionelen vinden hun weg naar hergebruikcentra. Beide hebben andere aandachtspunten. Zo zijn punten als kwaliteitsgarantie, foutloos of maatvastheid bij handige particulieren soms minder belangrijk... omdat deze zelf de handen uit de mouwen kan steken. De afzet naar professionelen is groeiende. Onbekendheid, (soms) gebrek aan kwaliteitsgarantie en kwantiteit van beschikbare materialen zijn belangrijke struikelblokken. Toch is het mogelijk, zo bewijzen o.a. Trovo, Franck bricks, Coliseum ...

3.2.5 Werkingsgebied urban mining

Een hergebruikcentrum richt zich zowel voor instroom als voor uitstroom van de materialen meestal op de lokale regio waarin ze zich heeft gevestigd. Transport is relatief een grote kost, waardoor bereikbaarheid en afstand cruciaal zijn.

Voor exclusievere materialen is het werkingsgebied iets breder. Zo strekt het werkterrein (zowel voor vraag en aanbod) van Rotor DC zich uit tussen Amsterdam en Parijs.

In Frankrijk is er in bepaalde regio's (vb groot Parijs) een verplicht gebruik van een minimale hoeveelheid gerecupereerd materiaal voor bouwprojecten. Dit betekent dat bepaalde materiaalstromen daar een goede afzetmarkt vinden.

3.2.6 Businessplan

De verkoop van herbruikbaar materiaal op zich blijkt niet steeds voldoende om break-even te draaien. Sommige hergebruikcentra evolueren naar een veerkrachtiger businessmodel met synergie van verschillende activiteiten.

BUURMAN *heeft een businessmodel opgericht dat zich praktisch richt op verschillende pijlers. Naast het aanbieden van recuperatie bouwmaterialen, zetten zij in op het sociale aspect waarbij workshops en teambuildingactiviteiten worden aangeboden Het is ook mogelijk om een werkbank te huren voor je eigen project zelf ter plaatse te bouwen.*

ATELIER CIRCULER *werkt op dezelfde basis: de materialenbank, open atelier (+ verhuur machines) en workshops. Hier worden ook bepaalde projecten op aanvraag gerealiseerd met recupmateriaal (vb Broodplank, schuilhut, zitbank voor in wachtzaal ...).*

ROTOR DC *staat gekend als hergebruik centrum dat focust op exclusievere materialen. Hun businessmodel evolueerde eveneens naar consultancy over hergebruik en matchmaking, als tussenschakel tussen aannemers en opdrachtgevers.*

Recupcentrale Gent: *een deel van de winst wordt gecreëerd door het plaatsen van tweedehands keukens.*

Trovo: *vanuit de dagdagelijkse job als aannemer (HuisMus) is de recuperatiemarkt Trovo ontstaan. Initieel werden hier vooral materialen aangeboden vanuit eigen projecten, intussen is de instroom heel wat breder.*

3.2.7 Subsidies en financiële stimuli

Opstartende hergebruikcentra zoeken soms projectmatige financiële ondersteuning. Deze zijn tijdelijk van aard, en hangen ook vaak samen met bepaalde verplichtingen. Verschillende hergebruikcentra duiden hier dan ook op struikelblokken. Zonder subsidies is het vaak moeilijk om te starten, anderzijds moet je als bedrijf opletten dat deze de richting niet bepalen. Het is enkel zinvol om in te schrijven op projecten waaraan subsidies hangen, indien het gaat om taken die hoe dan ook op je pad lagen.

ATELIER CIRCULER *Leuven participeerde in twee subsidieprojecten:*

1. ***Projecten gelanceerd door de stad***
   Samen de stad 'mijnen', Project Vlaanderen Circulair van Sociaal atelier, samen met Reused, Stad Leuven en Ecowerf als partners. Het gaf middelen aan de vzw's om 'het mijnen' werking te verkennen en faciliteren .

2. ***Europese projecten***
   De uitbouw van een materialenbank werd ook geïntegreerd in het Europese project Pop-Machina (afgelopen in 2023) waaraan stad Leuven deelnam, waarin het stimuleren van de circulaire economie via samenwerking met de maakbeweging via collaboratieve productie onderzocht werd. Via Pop-Machina werden middelen voorzien tijdens de opstartfase, specifiek voor de huur en inrichting van de loods waarin de materialenbank uitgebouwd werd.

BUURMAN Antwerpen *organiseerde tijdens de opstartfase een crowdfunding. Ze zochten naar ondersteuning van lokale overheden en subsidies maar ondervonden terughoudendheid. Ook bij de aanvraag van projectsubsidies ondervonden ze dat ze zich eerst moesten bewijzen voordat subsidies mogelijk waren. Partnerschappen met grote organisaties blijken bij subsidievragen een toegangsticket. In 2023 kreeg BUURMAN een subsidie toegekend van de provincie Antwerpen vanuit de dienst inclusieve economie. Tegelijkertijd kregen ze een renteloze lening van Trividend Provincie Antwerpen voor de opschaling van BUURMAN. Deze lening dekte de investeringskosten van de verhuis en inrichting van onze nieuwe locatie die in capaciteit driemaal groter was dan de oude locatie.*

Recupcentrale Gent *kreeg bij opstart een eenmalige financiële steun van Stad Gent, specifiek voor het 'winkelklaar' maken van de loods die tijdelijk gebruikt wordt op de Arsenaal site. Het geld werd o.a. gebruikt om het dak waterdicht te maken.*

Atelier Circuler

3.2.8 Pand en locatie

Omdat deze sector werkt met kleine marges, is de betaalbaarheid van het pand erg belangrijk. Enkele hergebruikcentra hebben hier oplossingen voor gevonden: een balans tussen de werkbaarheid en **betaalbaarheid**:

Recupcentrale *werkt in de Gentse Arsenaalsite, die reeds enige jaren leegstaat in afwachting van de geplande ontwikkelingen. In tussentijd vinden tijdelijke invullingen er hun plek, waaronder deze materialenbank.*

Door het drukken van de huurprijs, hebben hergebruikbedrijven iets meer ademruimte om te groeien.

De locatie is zoals bij elk bedrijf bepalend voor de werkbaarheid van het bedrijf. Omwille van het huidige businessmodel van hergebruikcentra, bevinden deze zich best vrij dicht bij de stedelijke kern. Gezien de instroom aan bouwmaterialen veelal uit bouwwerken komt, is hier meestal de bereikbaarheid met een auto met aanhangwagen / bestelwagen / vrachtwagen nodig.

3.2.9 Rechtspersoon

De meeste hergebruikcentra zijn VZW's (vereniging zonder winstoogmerk). Hun motivatie is maatschappelijke meerwaarde en positieve ecologische impact creëren. Winst maken is dus van ondergeschikt belang, al mag dit laatste niet resulteren in een hold-back voor opstart van hergebruikcentra.

Enkele hergebruikcentra werken als BV's (besloten vennootschap), en geven aan dat het niet mogelijk is om onder deze vorm met vrijwilligers te werken.

Nog een andere materialenbank heeft zowel een VZW-afdeling als een BV-gedeelte. Onder de vzw is het bijvoorbeeld makkelijker om gesubsidieerd onderzoekwerk uit te voeren dan onder het BV-gedeelte.

BUURMAN Antwerpen*, opgestart tijdens COVID, gaf aan dat het statuut van VZW ook wel beperkend kan zijn en overweegt de overstap naar coöperatie of BV.*

Atelier Circuler

3.3 OPERATIONELE ASPECTEN

In dit onderdeel bekijken we enkele operationele aspecten voor het dagelijkse functioneren van een materialenbank.

3.3.1 Acceptatiecriteria

Hergebruikcentra bepalen zelf of ze bepaalde materialen aannemen of niet. Hiervoor zijn enkele algemenere acceptatiecriteria:

- Materialen moeten **veilig** zijn en voldoen aan de wetgeving, zoals de **Reach verordening' –** bescherming van de menselijke gezondheid en het milieu tegen de schadelijke effecten van chemische stoffen. Gevaarlijke stoffen zijn steeds een aandachtspunt. Hergebruikcentra beoordelen de inkomende stromen per case, vertrouwend op eigen expertise. Er zijn geen dure analyses ingebouwd in de procedures.
    - Enkele voorbeelden die speciale aandacht vereisen omdat hergebruik niet toegelaten is:
        - Asbesthoudende materialen
        - Behandeld hout zoals treinbilsen
        - Balustrade met chroomhoudende verf
        - Schuimisolatiematerialen zoals PUR / PIR en EPS die F-gassen bevatten mogen nog verder worden aangeboden ifv hergebruik. Idealiter worden de panelen duidelijk gelabeld (vb mogelijk F-gashoudend). Zo is de kans dat bij een volgende demontage de juiste verwerking gekozen wordt groter.

- **Herbruikbaarheid**:
    - Hout als aanpasbaar, bewerkbaar bouwmateriaal is breed inzetbaar. Een houten balk kan als balk herbruikt worden, maar evenzeer na verzaging als houten planken. Massief hout wordt daarom eerder aanvaard dan fineer hout, afhankelijk van de staat.
    - Tegels zijn echter minder 'aanpasbaar' dan hout, zo zullen tegels dus opnieuw als tegels ingezet worden.

- **Verkoopbaar**: Er moet een vraag zijn naar het materiaal. Hergebruikcentra rekenen op hun voortschrijdend inzicht bij het beoordelen van de potentiële vraag naar materiaal. De vraag naar de materialen komt meestal niet samen met het aanbod. Hergebruikcentra hebben daarom stockageruimte waarin ze de materialen groeperen. De stock wordt beperkt gehouden omwille van kost en complexiteit. Standaard materialen hebben veelal een kort doorlooptijd.

  BUURMAN Antwerpen gebruikt slecht roterende stock in de workshops. De deelnemers bouwen een ontwerp van een meubelelement met behulp van materialen die niet verkocht geraken.

- '**In voldoende goede staat**': een materiaal mag als type nog zo herbruikbaar zijn, wanneer de staat van het materiaal onvoldoende is, zal wellicht niemand hier interesse in hebben.

- Veelal betalen hergebruikcentra niet voor de ingezamelde materialen, ze worden dus **gratis** aangeboden (schenking). Wanneer hergebruikcentra toch een bepaald bedrag geven voor materialen, moet de verkoopbaarheid gegarandeerd zijn, en mogen er quasi geen bijkomende handelingen en kosten aan te pas komen (zoals bijvoorbeeld het uithalen van nagels).

- De materialen vergen een **eenvoudige bewerking** om weer ingezet te worden.

3.3.2 Externe logistiek

Vele hergebruikcentra hebben vandaag geen eigen wagens om transport te regelen, al komt dit eerder vanuit financiële overweging. Sommige bedrijven hebben dit wel. TROVO heeft vanuit de activiteit als aannemer voertuigen.

Ze zoeken steeds naar **samenwerking met logistieke** partners verbonden aan de bron van de materialen (aannemers van werven, gemeentelijke logistieke dienst, ...). Dit is echter niet altijd mogelijk. Vaak huren ze ook camionettes bij verhuurbedrijven.

Hergebruikcentra zijn zoekende naar logistieke modellen die haalbaar zijn voor kleinschalige initiatieven met beperkte middelen.

3.3.3 Interne voorbereiding voor verkoop

De instroom kan soms niet meteen voor verkoop aangeboden worden. Medewerkers van de materialenbank of een partner maatwerkbedrijf bereiden het materiaal voor op verkoop. Concreet betekent dit verwijderen van onbruikbare delen, afborstelen van stof, reinigen met een doek en een sopje, verwijderen van bevestigingsmateriaal, eventueel afmetingen standaardiseren.

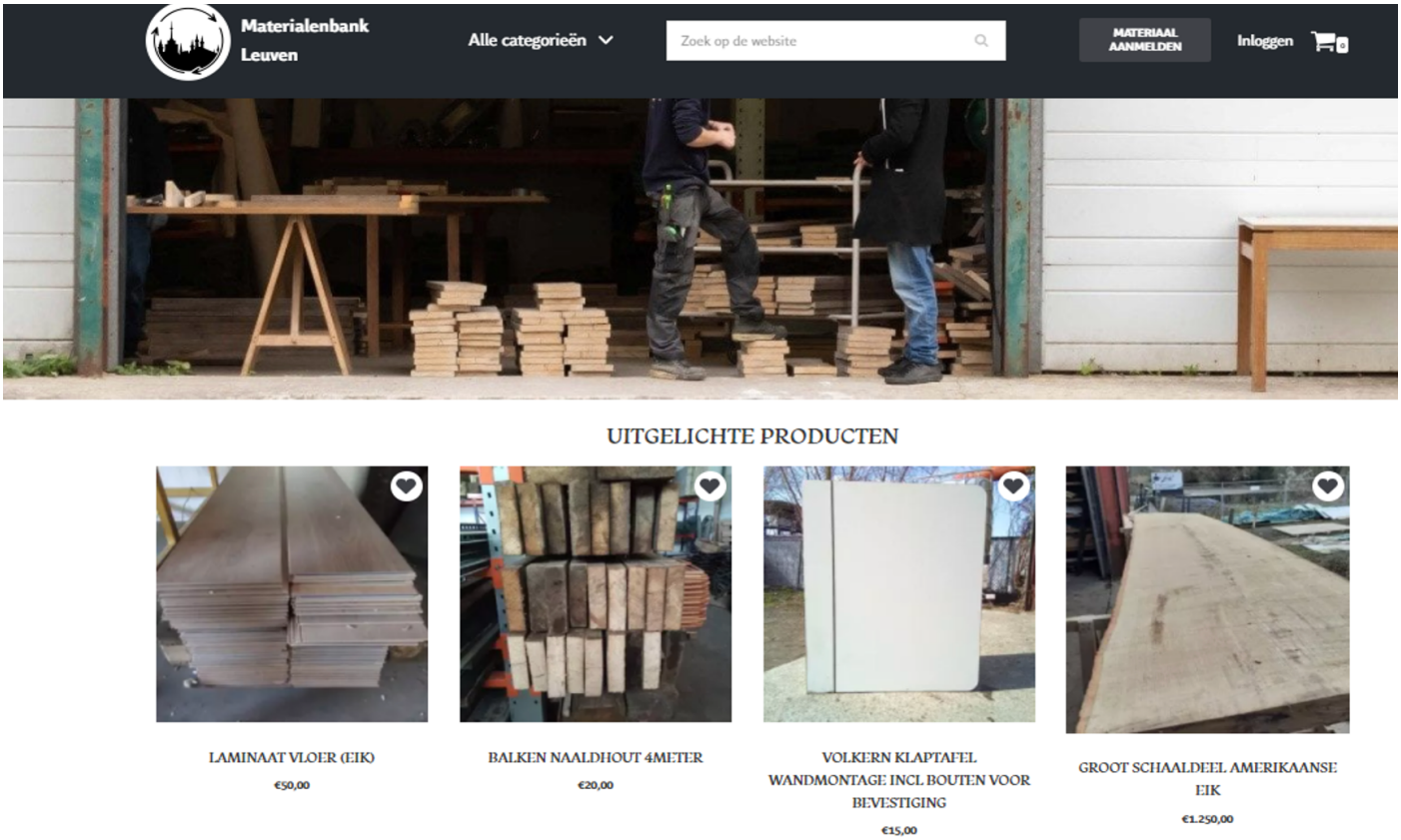
Het is duidelijk dat dit gaat om eenvoudige processen op materialen opdat die hun functie kunnen behouden. Hierin verschilt een materialenbank sterk met een IHM (Inzamelaar, Handelaar of Makelaar van afvalstoffen), sorteerinstallatie of recycler.

3.3.4 Digitale platformen

Hergebruikcentra bieden op hun eigen websites de materialen aan. Hieronder het voorbeeld van Materialenbank Leuven en Recupcentrale Gent.

Atelier circuler: *De Leuvense materialenbank werkt aan actieve communicatie in het Leuvense en heeft een account op 2ehands.be om de afzetmarkt te vergroten. Ze maken ook gebruik van communicatiekanalen van de Stad Leuven.*

Recupcentrale Gent *gebruikt Instagram om sneller matchmaking te kunnen doen. Door foto's te posten van materiaal dat uit gebouwen vrij zal komen, zorgen ze voor snellere verkoop van herbruikbaar materiaal. Zo vinden ze soms zelfs helpende handen om de materialen mee te helpen demonteren.*

Screenshot Atelier Circuler

Enkele andere digitale platformen voor hergebruik van bouwmaterialen:

- Het Interreg project FCRBE geeft een analyse van de voornaamste hergebruikplatformen in 2022. Dit werd door Buildwise omgezet naar een digitaal overzicht.
- Opalis is de telefoonboek van de bouwmaterialen: hierop kan je per materiaalcategorie handelaren vinden voor specifieke materialen voor hergebruik. Sommige van deze handelaren hebben ook een eigen digitale shop, maar veelal is een bezoek ter plaatse toch noodzakelijk.

Het is duidelijk dat de veelheid aan hergebruikplatformen niet ten goede komt aan het overzicht aan hergebruikmateriaal dat ter beschikking is op de markt. Verschillende bedrijven ondernemen pogingen om hergebruikplatformen aan elkaar te koppelen (VSOR, Buildwise ...)

3.4 STARTEND HERGEBRUIKCENTRUM

Een hergebruikcentrum opstarten kan ook zonder het warm water opnieuw uit te vinden. De vragen die een startend hergebruikcentrum zich kan stellen bundelden we in bijlage 4.

Een hergebruikcentrum begeeft zich op de grens tussen afval en niet-afval (product, hergebruik). Ook is er een interferentie met de bevoegdheden en verplichtingen van lokale besturen, kringloopcentra en intercommunales en mogelijk ook private inzamelaars en verwerkers. In wat volgt, wordt specifiek toegelicht welke knelpunten en aandachtspunten er zijn.

Materialenbank Roeselare

4/ Juridische knelpunten

4.1 AFVALWETGEVING

Onderstaande definities staan vermeld in het Materialendecreet, dat het duurzaam materialenbeheer verankert in Vlaanderen.

4.1.1 Definitie afvalstof

De afvalwetgeving is sterk uitgebouwd en ingeburgerd en start met de basisdefinitie afvalstof: **elke stof of elk voorwerp waarvan de houder zich ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen.**

4.1.2 Definitie hergebruik

Het Materialendecreet definieert hergebruik als "**elke handeling waarbij voorwerpen of componenten van voorwerpen die geen afvalstoffen zijn, opnieuw worden gebruikt voor hetzelfde doel als dat waarvoor zij waren bedoeld.** "

Deze definitie bepaalt heel helder dat 'hergebruik' géén handeling met afvalstoffen is. 'Voor hetzelfde doel' roept daarentegen wel vragen op. Bepaalde materialen kunnen bijvoorbeeld perfect hergebruikt worden voor een ander doel dan het originele. Zo is hout héél breed inzetbaar, of het nu gaat over nieuw of gerecupeerd. Nieuw hout moet door een schrijnwerker ook aangepast worden voordat het ingezet wordt. Een houten balk kan worden hergebruikt als houten planken, nadat deze verzaagd zijn. Maar het hout is telkens een element dat een structurele of esthetische functie vervult.

Verschillende bedplanken kunnen opnieuw gebruikt worden door samengesteld te worden tot een nieuw tafelblad

Hergebruikcentra geven aan dat een werkbare interpretatie welkom is voor materialen die niet exact opnieuw voor dezelfde functie opnieuw gebruikt worden.

Memorie van Toelichting van het Materialendecreet verduidelijkt: *"Hergebruik wordt beperkt tot het gebruiken van voorwerpen of* ***componenten van voorwerpen*** *voor hetzelfde doel als dat waarvoor zij waren bedoeld.* ***Elke vorm van gebruik die ook mogelijk en verantwoord is met het oorspronkelijke voorwerp of met de oorspronkelijke component daarvan moet worden gelezen als een gebruik voor hetzelfde doel als dat waarvoor zij oorspronkelijk waren bedoeld."***

Betonpanelen van industriebouw die als verharding worden gebruikt voor laagbelaste wegen, kan gezien worden als hergebruik.

Naast de definities uit het Materialendecreet, zijn verschillende definities rond hergebruik in omloop. Zo definieert de toolkit hergebruik, een uitgave vanuit het FCRBE interregproject, hergebruik als volgt (p64) :

Het hergebruik van een bouwproduct of -materiaal aan het einde van zijn huidige levenscyclus. In het ideale geval is de installatie van het hergebruikte materiaal of product omkeerbaar, waardoor het mogelijk wordt om datzelfde product in de toekomst te hergebruiken.

Hergebruik omvat manuele en eenvoudige bewerkingen, herbestemming of herfabricage, zoals het verzagen van gerecupereerde houten balken tot planken voor gebruik als vloer, of voor het maken van nieuw meubilair.

Deze definitie is minder limiterend dan de wettelijke definitie uit het Materialendecreet. Levensduurverlenging van materialen is prioriteit in een goed werkende circulaire economie. Het ene materiaal is natuurlijk het andere niet, hergebruik is daarom materiaalafhankelijk. Zo wordt nieuw hout door een schrijnwerker ook bewerkt voor het in zijn toepassing terecht komt. In deze definitie gaat men ervan uit dat gebruikt hout eenzelfde soort bewerkingen ondergaat als nieuw hout.

Knelpunten:

- Ondanks de definities is er in de praktijk nog onduidelijkheid of het gaat over een afvalhandeling of hergebruik. Dit is onlosmakelijk verbonden met de voorbereidingen die nog moeten gebeuren voor het materiaal terug kan worden toegepast.

Het controleren van selectief ingezamelde goederen en materialen, het klaarmaken voor hergebruik en verkoop zoals schoonmaken en eenvoudige handelingen uitvoeren zonder het materiaal of het product te veranderen, wordt als hergebruik beschouwd. Hier verwijzen we naar de definitie en activiteiten van de erkende kringloopcentra. Zij zamelen gratis potentieel herbruikbare goederen in met een selectie bij aanvaarding. Daarna start het uitgebreide proces van voorbereiding op hergebruik: selectie op herbruikbaar/verkoopbaar, controle van de staat van het product, testen, herstel en schoonmaak indien nodig.

Om het onderscheid te maken tussen afval en hergebruik zijn ook de **inzamelwijze** en **opslag** van belang. Controle op hergebruik, de **staat** van het materiaal, volledigheid…bij bouwmaterialen is dit minder evident dan bij huishoudelijke producten en toestellen.

4.1.3 Definitie voorbereiding hergebruik

Het Materialendecreet definieert voorbereiding voor hergebruik als "**elke nuttige toepassing die bestaat uit het controleren, schoonmaken of repareren, waarbij voorwerpen of componenten van voorwerpen die afvalstoffen zijn geworden, worden klaargemaakt zodat ze kunnen worden hergebruikt zonder dat verdere voorbehandeling nodig is;** "

In tegenstelling tot vorige onderdeel, gaat het hier over materialen die al afvalstoffen zijn geworden. Dit kan bijvoorbeeld wanneer men herbruikbaar materiaal samen met afvalstoffen verzamelt en transporteert, waardoor juridisch gezien de volledige inhoud van het recipiënt als afvalstoffen wordt beschouwd. Materialen die men wil hergebruiken, worden dus best meteen opzij gehouden.

In de FCRBE-uitgave "Product of afval" zijn enkele concrete voorbeelden van afvalmateriaal opgenomen (p7):

Knelpunten:

- In deze definitie wordt het voorbereiden voor hergebruik meteen gekoppeld aan voorwerpen die afvalstoffen zijn geworden. Het is ook mogelijk om voorbeelden te bedenken waarbij materialen opzij worden gehouden voor hergebruik, maar waar eveneens nog verdere voorbereiding voor nodig is. In Frankrijk (Guide de anti-gaspillage p.7) maakt men hiervoor het onderscheid in "préparation de réemploi" (van afvalstoffen) vs "préparation de réutilation" (van niet afvalstoffen).

- Een voorbeeld hierbij zijn kabelhaspels. Hierop zit 'statiegeld', maar de nutsmaatschappij wil ze niet altijd terug omdat het logistiek een hoop gedoe is. Atelier Circuler betaalt het beperkte statiegeldbedrag aan de gas- of elektriciteitsmaatschappij en maakt er tafels van. De nutsmaatschappijen zijn op de hoogte dat het hout zal worden gerecupeerd voor hergebruik. Het is zinvol verder onderzoek te verrichten naar welke eenvoudige handelingen ifv het klaarmaken voor hergebruik van bouwmaterialen, niet gezien moeten worden als afvalstoffenhandeling. Het lijkt weinig meerwaarde te bieden voor milieubescherming, om reinigen, herstellen of herschilderen van bouwmaterialen als vorm van afvalverwerking te beschouwen.

4.1.4 Definitie recyclage

De definitie van recyclage luidt als volgt.

Het Materialendecreet definieert recyclage als "**elke nuttige toepassing waardoor afvalstoffen opnieuw worden bewerkt tot producten of stoffen, voor het oorspronkelijke doel of voor een ander doel. Dat omvat het opnieuw bewerken van organisch afval, maar het omvat niet energieterugwinning, noch het opnieuw bewerken tot materialen die bestemd zijn om te worden gebruikt als brandstof of als opvulmateriaal".**

Hergebruikcentra zijn bezig met hergebruik en stappen die hieraan voorafgaan. Eventuele materialen die niet verkocht geraken, worden nadien afgevoerd als afval. Dit afval komt vervolgens terecht in recyclage, of indien dit niet mogelijk is, in afvalverbranding of stort.

Knelpunten:

- Hergebruikcentra geven aan dat termen als 'hergebruik' regelmatig in de mond worden genomen wanneer het eigenlijk om recyclage gaat. Bewustmaking van dit onderscheid is een relevante taak van OVAM, gezien het gaat om een duidelijk verschil in levensduurverlenging. Een duidelijker verschil tussen hergebruik en recyclage is ook nodig opdat bedrijven meer zekerheid hebben of ze al dan niet bezig zijn met afvalstoffen.

4.1.5 Afvalwetgeving en registratie als IHM

Hergebruikcentra werken doelgericht met materialen die worden aangeboden in functie van hergebruik. Dit betekent dat de meeste niet werken met afvalstoffen. Registratie als IHM (Inzamelaar, Handelaar en Makelaar) of verwerker is enkel nodig indien er gewerkt wordt met afvalstoffen.

In praktijk is de afvalwetgeving in bepaalde gevallen wel een drempel voor hergebruik van bouwmaterialen. Registratie als IHM is in de ogen van hergebruikcentra een bovenmatige eis. We illustreren dit met enkele voorbeelden waarbij hergebruikcentra aangeven waarom ze volgens hen niet bezig zijn met afval:

- Hergebruikcentra geven aan selectief materiaal selectief te accepteren, voorzichtig te vervoeren en stockeren. Dit zijn handelingen die typisch horen bij hergebruik van materialen.
- Hergebruikcentra willen niet met gevaarlijke materialen in aanraking komen. Materiaal als asbest wordt steevast geweigerd.
- De stap naar het statuut 'afvalstof' is in de hedendaagse praktijk te snel gezet, waardoor materialen die herbruikbaar zijn, te snel het statuut afvalstof krijgen.

  ATELIER CIRCULER *onderzocht of ze afvalcontainers van het recyclagepark en andere bronnen konden accepteren om daar herbruikbare materialen zoals hout uit te halen. Het moment dat materialen met hergebruikpotentieel in hetzelfde recipiënt als afval belanden, wordt dit gehele recipiënt aanzien als afval. Wil een materialenbank hier materialen met hergebruikpotentieel uit sorteren, dan is een vergunning als afvalverwerker noodzakelijk. Een afvalverwerker moet echter een afvalregister bijhouden, containers wegen, IDF regelen… Deze zaken zijn té duur en té omslachtig voor de werking van een materialenbank.*

BUURMAN *stootte op hetzelfde probleem, als ze hout van de Haven van Antwerpen wilden ontvangen. Ze hebben in het verleden getracht een langdurige samenwerking op te zetten ifv een constante stroom van herbruikbaar hout die de haven in de aanbieding heeft. Het sluiten van de overeenkomst neemt reeds een hele tijd in beslag, omdat er geen dekkend bewijs van aanname kan afgeleverd worden door BUURMAN.*

Ook andere bedrijven die werken met materialen ifv hergebruik (vb Recubela) worstelen hiermee.

- De processen die een materialenbank uitoefent op het inkomende materiaal zijn veelal van ambachtelijke aard. De impact is zeer beperkt. Bij bepaalde processen komt mogelijk meer hinder voor.

- Een materialenbank bevindt zich ideaal gezien midden in de gemeenschap. Een statuut van verwerker van afvalstoffen impliceert dat het zich niet mag vestigen in woongebied.

  Materiaalbank Leuven is verhuisd naar een minder centrale loods (Herent).

- Het uitvoeren van activiteiten als verwerker van afvalstoffen betekent bijkomende administratieve verplichtingen, zoals omgevingsvergunningen. De hergebruiksector duidt op het belang van onderscheid tussen de afvalsector (o.a. IHM's en verwerkers) en hergebruiksector (hergebruikcentra, Recuperatiebedrijven…), gekoppeld aan bepaalde type handelingen. Indien hergebruikcentra ook onder de IHM's en verwerkers gerekend worden, zullen ze blijvend uitzonderingen nodig hebben en precedenten creëren.

  Bij bepaalde processen ter voorbereiding is het risico op hinder groter, zoals bij het mechanisch reinigen van tegels.

  Zo heeft ROTOR DC (Brussel) eveneens het mechanisch reinigen van tegels mee opgenomen in hun omgevingsaanvraag. Rotor gaf aan dat dat eenvoudig aan te vragen was voor hun hergebruikcentra voor deze specifieke activiteiten.

Knelpunten:

- In geval men afvalstoffen na recyclage als grondstof wilt gebruiken (en het dus de status afval verliest), is een grondstofverklaring vereist. Indien hier geen Europese of Vlaamse criteria zijn, kan men ook een zelfbeoordeling voor einde-afval opstellen. Bij materiaal dat afval is, maar dat men na voorbereiding voor hergebruik terug wilt gebruiken, is niet duidelijk wat juridisch moet gebeuren. Een grondstofverklaring of zelfbeoordeling voor einde-afval lijkt hier veelal 'overkill'. Voor meer informatie, zie Omslagpunt Afvalstof-grondstof.

- Vandaag is het zo dat hergebruikcentra geen materialen kunnen aanvaarden die deel zijn van een gemengde afvalstroom. Uitgesorteerd hout uit een container met houtafval of natuursteen uit een container met puin mag vandaag juridisch gezien geen instroom zijn van een materialenbank. Indien hergebruikcentra toch afval verzamelen of uitsorteren, zijn registraties als IHM en vervoerder en een omgevingsvergunning voor afvalstoffenverwerking nodig. Inzetten op verduidelijking van de wetgeving opdat potentieel herbruikbare bouwmaterialen sneller richting hergebruik gaan en niet het statuut afval krijgen, is aangewezen.

4.2 INZAMELING VAN MATERIALEN

In wat volgt overlopen we instromen van materialen via verschillende kanalen. We bekijken waar grijze zones zijn tussen 'afval-handelingen' en 'hergebruik' en waar opportuniteiten liggen.

- **Stock en voorraadresten**
  Overschotten van gekochte materialen kunnen afkomstig zijn van de werf, het atelier of van de particulier. Primaire, nieuwe bouwmaterialen komen als onverkochte stock van de verdeler of van de producent. De verhandeling en opslag van deze materialenstroom is geen afvalhandeling.

  -Embuild mikte bij de opstart van Werflink (niet meer actief) op de uitwisseling van dit soort stromen tussen werven.
  -BUURMAN Antwerpen en de Recupcentrale in Gent boden bamboeplaten aan, afkomstig van een gesloten groothandel.

- **Selectieve ontmanteling bij sloop**
  Materialen die vrijkomen bij een selectieve ontmanteling waarbij herbruikbare bouwmaterialen opzij worden gehouden ifv hergebruik zijn als er vraag naar is, geen afvalstoffen. Voor deze materialen is dus geen registraties als IHM of vergunningen rubriek 2 nodig.

  Een (beknopte) hergebruikinventaris, al dan niet als deel van het sloopopvolgingsplan, kan zichtbaar maken wat herbruikbaar is in een pand en wat niet. Via deze tool kan op voorhand het potentieel op hergebruik worden ingeschat. Zo gebeurt er vooraf een selectie op hergebruik, naar analogie met het selectieproces bij kringloopcentra. Met de hergebruikinventaris kan duidelijk gemaakt worden welke materialen geen afval mogen worden bij de ontmanteling. Door de aangeduide materialen gescheiden te houden van afval, worden ze geen afval.

Knelpunten:

- Waar ligt de grens tussen selectieve ontmanteling, sorteren tijdens sloopwerken en sorteren van gesloopt materiaal? Welke kwaliteitscriteria en aanpak zijn er? Wat gebeurt wannner een derde partijd de ontmanteling doet? Welke eisen gelden er en hoe gebeurt de controle?

- *ATELIER CIRCULER in Leuven heeft een samenwerking met de stad om gebouwen van Stad Leuven te "minen". Atelier vzw had voor één jaar een overeenkomst door het College bekrachtigd, na prospectie van de markt, met een focus op hout. Bv balken uit de schietstand of voleiken kastbladen. Er is een duidelijke visie op hergebruikskwaliteit die is vastgelegd voor de medewerkers. Er blijft daarnaast nog zeer veel over voor sloopbedrijven, maar die hebben minder of geen tijd/interesse voor ontmanteling ifv hergebruik. Intussen werkt Atelier vzw ook samen met aannemers, mits goede afspraken over de aard en gebruikspotentieel van de materialen die worden "gemined".*

- **Inzameling rechtstreeks via particulieren**
  Net zoals bij kringloopcentra kan er materiaal aanvaard worden volgens bepaalde criteria. Criteria en aanvaardingsmethode voor hergebruikcentra bouw zijn wellicht verschillend met die van kringloopcentra, gezien het niet om huishoudelijke producten en toestellen gaat. Voor particulieren kan een naar analogie met de kringloopcentra een checklist opgesteld worden wat voor hergebruik aanvaard kan worden.

- **Selectieve inzameling via recyclagepark (al dan niet in samenwerking met kringloopcentra)**
  - *EcoWerf en De Kringwinkel ViTeS zorgen in Leuven voor een structurele instroom van materialen. Op het recyclagepark van Wilsele plaatste EcoWerf een extra container om herbruikbaar hout te scheiden van sloophout. Samen met Atelier Circuler onderzochten ze welk hout bruikbaar is voor de Materialenbank. Het is belangrijk dat bezoekers van het recyclagepark duidelijke instructies krijgen om te vermijden dat onbruikbaar hout in de container terechtkomt. Ook de medewerking van de recyclageparkwachter is hierbij cruciaal.*

    Voor de intercommunale Ecowerf is dit in ieder geval (economisch) logisch: hoe meer hout ze kunnen weren uit de ongesorteerde houtafvalcontainers waarvoor ze moeten betalen, hoe gunstiger. Ecowerf voldoet zo aan haar publieke taak om zo efficiënt mogelijk materialenbeheer te doen, en betaalt minder voor het af te voeren als afval. Ze schermen de Leuvense markt niet af; de winstmarge is voor andere spelers nog veel te klein om (herbruikbaar) hout binnen te halen zoals Atelier Circuler dit doet.

    Ook BUURMAN Antwerpen heeft eind 2024 een samenwerking opgestart met recyclagepark Borgerhout.

    "Balken en latten vanaf 1 meter en plaatmateriaal vanaf 1m20... in goede staat. Dit perfect herbruikbare hout krijgt een tweede leven in onze werkplaats. Daar leer je om er meubels, zeepkisten, krukjes, etc van te maken".

  - Intercommunale meetjesland IVM milieubeheer gaf recent ook aan te willen samenwerken met partijen als hergebruikcentra.

Bendig

Hergebruik via een intercommunale is geen gekke gedachte. Dit is nog niet standaard ingebed, op dit moment is enkel samenwerking met kringwinkels voor huishoudproducten. **Preventie van afvalstoffen**, **sensibilisatie** en **educatie van de burger** zijn ook taken van lokale besturen. Het samenbrengen en stimuleren van diensten en activiteiten die de levensduur van materialen en producten verlengen, dragen bij aan de Vlaamse en lokale klimaatdoelstellingen en -ambities, bespaart aanvoer van nieuwe grondstoffen en stelt de afvalfase uit. Waar mogelijk wordt dit regionaal en/of op 1 locatie georganiseerd of met zo weinig mogelijk transport en handelingen.

Knelpunten:

- De selectie op hergebruik zou naar analogie met de hergebruikcontainer van de kringloopcentra kunnen worden uitgewerkt. Enerzijds kunnen burgers potentieel herbruikbare materialen in een speciale container plaatsen. Anderzijds is een opleiding en/of samenwerking met organisaties die deze materialen hergebruiken wel nodig om maximaal hergebruik te garanderen. Controle en toezicht op deze hergebruikcontainer door de parkwachter is nodig om de kwaliteit van de gedeponeerde materialen te bewaken. Om dit werkbaar en succesvol te maken is er voldoende sensibilisatie en communicatie nodig door alle partners en schakels in de circulaire economie.

  Inbedding en aannemen van een nieuwe reflex en gewoonte vragen tijd en inspanningen. Een ander voorbeeld is de selectie op hergebruik van AEEA. Dit werd via een project uit het Living Lab Herstel eerst getest in samenwerking met Recupel, Repair&Share en de kringloopsector. De eerste bevindingen en evaluatie tonen aan dat duidelijke communicatie en sensibilisatie en herhaling ervan belangrijk zijn én er voldoende plaats en ruimte op het recyclagepark nodig is voor beide selecties. Vandaag wordt dit op meerdere recyclageparken toegepast.

- In dit scenario is er nood aan een duidelijk afsprakenkader over welke materialen hergebruikt kunnen worden door hergebruikcentra en welke niet. Indien dit relevant is voor hergebruikcentra, is het zinvol om met alle betrokken partijen aan zo'n afsprakenkader te werken. Cijfermateriaal van Ecowerf, Borgerhout of andere intercommunales kunnen hierbij ondersteunen. Verder overleg met de intercommunales en hergebruikcentra is noodzakelijk.

Ter info:

- Kringloopcentra zijn erkend voor hergebruik. Enkel bij integrale inzameling, vb bij de verwijdering van de totale inboedel waarbij ze zowel herbruikbare als niet herbruikbare goederen zelf vervoeren en opslaan, moeten ze aan de afvalwetgeving voldoen.
  Indien enkel herbruikbare goederen worden meegenomen en de selectie ter plaatse gebeurt, gaat het om hergebruik en niet om afval. Bij integrale inzameling zoals textiel en AEEA via containers en huis-aan-huis inzameling, ongesorteerd en zonder voorselectie op hergebruik, gelden de verplichtingen en wetgeving voor afval wel.

  De samenwerking tussen recyclagepark en ATELIER CIRCULER of Buurman is vergelijkbaar met de vaste samenwerking tussen kringloopcentra en recyclageparken. Door de selectie werkt men met *herbruikbare* materialen – dus geen *afval.*

- **Materiaal afkomstig van een geregistreerde IHM**.
  Hier spreekt men per definitie over een afvalstof. In dit geval moet het als afvalstof worden vervoerd, opgeslagen, verwerkt of verhandeld. In de ons gekende gevallen is een materialenbank echter niet van plan om van bij IHM's of sorteerders afvalstromen aan te trekken. Verwerkers van bouw- en sloopafval geven zelden of nooit materialen door aan hergebruikcentra.

  Samenwerkingsverbanden met slopers die selectief slopen of sorteren tijdens de sloop (zie punt 2) komen wel voor (bv. BUURMAN, Recupcentrale, Trovo…). Of dit een gangbare praktijk wordt hangt af van sensibilisering rond het selectief slopen en de transitie van de sector.

4.3 TRANSPORT VAN HERBRUIKBARE MATERIALEN

Voor het transport van afvalstoffen is een elektronisch IDF (identificatieformulier) nodig, tenzij het transport onder bepaalde specifieke uitzonderingen valt. Een afgiftebewijs is in eerste plaats verwant met het transport van afval. Wanneer een afvalproducent zich correct van afval ontdoet, krijgt deze een afgiftebewijs. Bij controle van transporten door handhaving moet het IDF dus in orde zijn.

Wanneer het gaat om een transport van materialen ifv hergebruik, is géén IDF nodig. In praktijk zorgde dit al eens voor problemen, wanneer een transport van herbruikbaar hout werd tegengehouden en aanzien als een afvalstoffentransport.

Aannemers vragen naar mogelijkheden om transport van herbruikbaar materiaal te kunnen staven, naar analogie met het digitaal identificatieformulier voor afvalstoffentransport.

Om bovenstaande problemen te vermijden, is het aangeraden het transport van herbruikbaar materiaal verzorgd te laten gebeuren:

- Op werf geselecteerd welke materialen in aanmerking komen voor hergebruik, en welke niet
- Ordelijker dan transport van afvalstoffen
- Netjes gestapeld
- Bij voorkeur gereinigd of indien mogelijk gereinigd
- Een schriftelijke verklaring van de begunstigde die het materiaal zal hergebruiken of verhandelen voor zinvol hergebruik, vb een hergebruikcentrum.

Knelpunten:

- Bedrijven die zich correct ontdoen van afvalstoffen, krijgen dus een afgiftebewijs. Bedrijven met materiaalstromen die herbruikbaar zijn, maar intern als onbruikbaar gezien worden, behandelen deze materialen administratief vaak als afval... dus, business as usual. Administratief gezien biedt het afvoeren via een IHM (Inzamelaar, Handelaar of Makelaar van afvalstoffen) de meeste garantie om aan de afvalwetgeving te voldoen. Hergebruikcentra kunnen niet de standaard administratieve verklaringen afleveren zoals een geregistreerde IHM. In principe staat er wettelijk niks in de weg voor hergebruikcentra om zich als IHM te registreren. Punt is hier wellicht dat de materialenbanken het niet zien zitten alle wettelijke verantwoordelijkheden van een IHM in afvalstoffen op te nemen. Hergebruikcentra willen principieel ook niet echt met afval bezig zijn, wel met herbruikbare materialen.

- Ook op de website van de OVAM is de lacune duidelijk. De pagina over transport van afvalstoffen en materialen toont enkel mogelijkheden voor afvalstoffen, maar niet voor (herbruikbare) materialen. Hier is aanvulling gewenst.

4.4 OMSLAGPUNT AFVALSTOF-GRONDSTOF

Een afvalstof kan onder strikte voorwaarden een grondstof worden. Hiervoor bestaan verschillende einde-afval regelingen.

Hergebruikcentra willen maximaal inzetten op hergebruik. Daarvoor zoeken ze verschillende instroom kanalen. Een aantal van deze kanalen hebben zich tot nu toe in een afval-kader georganiseerd, waarin het beheer van materiaalstromen als 'afvalbeheer' omschreven wordt in de wetgeving (Materialendecreet, artikel 6). Organisaties die doorgaans afval produceren, weten niet goed hoe ze in regel kunnen zijn voor materialen met potentieel op hergebruik. OVAM zou het hergebruik-kader kunnen versterken, zodat er geen sprake meer hoeft te zijn van een grijze zone. Een nieuw luik op de OVAM-website over hergebruik, kan duidelijkheid scheppen.

Als we VLAREMA heel strikt interpreteren is er voor grondstoffen die voor nieuwe bouwtoepassingen moeten dienen en afvalstof zijn geworden, een **grondstofverklaring** vereist (artikel 2.3.2). Het is vanuit OVAM echter niet de intentie om voor het hergebruik van een bouwelement (een steen, een plank) een grondstofverklaring op te leggen, bij een strikte interpretatie van VLAREMA niet ligt op bouwelementen.

Knelpunten:

- In het geval van afvalstoffen wilt de afvalstoffenproducent zich ontdoen van de stof. Het is in het teken van **circulaire economie met focus op hergebruik** daarom zinvol om een **materiaal pas het statuut afvalstof te geven, indien men oordeelt dat het materiaal niet hergebruikt kan worden**. Daarbij komt dat acceptatiecriteria van hergebruikcentra net de herbruikbaarheid als basis hebben. Veiligheid en risicobeperking maken inherent deel uit van deze criteria. Een vertaling van deze begrippen naar concrete acceptatiecriteria kan het onderwerp zijn van een sterker hergebruik-kader (code van goede praktijk).

- Er is ook een **zelfbeoordelingskader** dat focust op het terugwinnen van materiaal in de vorm van afval, dat wordt omgezet in grondstof. Indien materialen afval zijn, maar na voorbereiding voor hergebruik terug hergebruikt kunnen worden, is het niet duidelijk wat hier juist juridisch moet gebeuren. De verdere verkenning om de onderliggende gedachte van **artikel 36 verder te vertalen ifv hergebruik** is zinvol (zoals bijvoorbeeld een toevoeging 'materialen die rechtstreeks kunnen hergebruikt worden, of al dan niet met eenvoudige voorbehandeling (schuren, schroeven uithalen, wassen, afkappen mortel…).

4.5 BEHANDELING VAN MATERIALEN EN DE OMGEVINGSVERGUNNING

In het gesprek met Stad Leuven over de toekenning van een omgevingsvergunning voor het hergebruikcentrum werd *in eerste instantie* besproken dat het wellicht verstandig is om uit te gaan van een scenario waarin men afvalstoffen ontvangt. Daarmee dekt men zich in én loopt men vooruit op een mogelijke toekomst waarbij de materialenbank met meerdere en meer diverse leveranciers zal werken. OVAM gaf toen de raad met een registratie IHM te werken. Dit is een valabel standpunt dat in principe goed werkbaar moet zijn.

Echter, in *tweede instantie* stuitten we op de stedenbouwkundige bestemming van het gebied. Indien Stad Leuven en OVAM sterk van mening waren dat een afvalstoffenrubriek (2.2.2.f) nodig zou zijn, dan is er nog het rigide stedenbouwkundig kader dat het gebied bestemd voor “stedelijke ontwikkeling”; alle vormen van afvalopslag of bewerking worden verondersteld milieubelastend te zijn.

In de case van Leuven is het volgende besproken: aangezien het gebied nog volop in ontwikkeling is en er de vogende jaren bij Atelier Circuler geen plannen zijn om de instroom van afval toe te laten, is ingestemd met ‘slechts’ een melding onder rubriek 19 van de VLAREM-indeling. Met andere woorden: Atelier Circuler moet zich richten op hergebruik en lichte bewerking. De gebiedsontwikkeling en de aard van de activiteiten moeten wel goed opgevolgd worden door Stad Leuven en OVAM.

Knelpunt:

- De link ruimte-CE is belangrijk en kan een interessant initiatief dwarszitten. **Het is voor hergebruikcentra net zinvol om in het stedelijk netwerk verankerd te zijn.** Verder onderzoek in welke mate bovenstaand een hindernis vormt voor hergebruikcentra, is zinvol. Hergebruikcentra verhandelen veelal hout en zijn een belangrijke speler in afvalpreventie. Het lijkt weinig meerwaarde te bieden voor milieubescherming, om reinigen, herstellen of herschilderen van bouwmaterialen als vorm van afvalverwerking te beschouwen.

TROVO

4.6 BTW OP HERGEBRUIK

Hergebruikcentra merken dat het verdienmodel vandaag nipt rendabel is voor het verhandelen van herbruikbare materialen op zich, omdat het verschil van kostprijs t.o.v. nieuwe materialen te beperkt is. Ze werken daarom met randactiviteiten om veerkrachtig en rendabel te zijn. Voordelige fiscale tarieven zouden hergebruik van bouwmaterialen meer slagkracht kunnen geven.

- Verlaging van BTW op hergebruikte materialen

  Hergebruikcentra pleiten voor een erkenning van circulaire ondernemingen, met daaraan gekoppeld een verlaging van het BTW-tarief tot 6% op hergebruikte materialen. Het argument is dat dit materiaal al fiscale inkomsten heeft opgeleverd in het eerste leven. Bovendien werken hergebruikcentra op afvalpreventie, wat een grote maatschappelijke waarde heeft. Vandaag bestaat de tegenstrijdige situatie dat renoveren kan aan 6% met nieuwe materialen, terwijl nieuwbouw met herbruikbare materialen gebeurt aan 21%.

  Kringloopcentra in Vlaanderen hebben een erkend statuut met voordelen als subsidies en verlaagd **btw tarief van 6 %.** Daartegenover staan verplichtingen zoals **registratie** van inkomende en uitgaande goederen in kg en productgroepen **en jaarlijkse detailrapportage van de resultaten van de inzameling en verkoop. Gratis aanvaarden van de ingezamelde goederen is een voorwaarde voor de fiscale gunstmaatregel van 6%.**
  Deze voorwaarden nemen concurrentie weg en zijn specifiek voor maatwerkbedrijven in de sociale economie. Onderzoek naar een erkend statuut als een essentieel deel om de doorgroei mogelijk te maken is hierbij zinvol.

- BTW-verlaging op arbeid ifv hergebruik

  Een belangrijk aandeel van materialen die in aanmerking komen voor hergebruik, zijn afkomstig uit selectieve sloop. Vandaag is de belasting op arbeid 21%. Wil men hergebruik van materialen een volwaardige kans geven, is verlaging van BTW op arbeid in functie van hergebruik zeer zinvol. Op deze manier zal selectief slopen betaalbaarder worden, en zullen (sloop-) aannemers meer incentive zien in selectief slopen ifv hergebruik. Op deze manier kunnen meer bouwmaterialen richting hergebruik gaan ipv recyclage of verbranding, wat de milieu-impact ten goede komt.

Knelpunten:

- Anno 2026 zit de politieke context niet mee in de problematiek voor BTW-verlaging voor herbruikbare bouwmaterialen. Bovendien wordt BTW-regelgeving vanuit Europa gestuurd. Op dit moment is er geen kapstok om de product- of dienstenlijst waar vandaag een verlaagd BTW-tarief op van toepassing is, uit te breiden. Verder samenwerken en het opbouwen van een koepelvereniging van hergebruikcentra voor bouwmaterialen kan wel helpen om meer gewicht in de schaal te leggen. Een werk van lange adem, dat op termijn vruchten kan afwerpen.

- OVAM is niet bevoegd voor dit thema maar kan dit wel aankaarten op het federale niveau en overleg. OVAM kan het op de agenda plaatsen van FOD economie en indien mogelijk verder naar analogie de regeling van bij kringloopcentra helpen vertalen. Een BTW-verlaging koppelen aan de verplichting om te rapporteren zoals bij kringloopcentra het geval is, heeft vandaag weinig kans op slagen. Bovendien zijn er studies die stellen dat verlaging van BTW niet het beste instrument is. Een tax shift van arbeid naar verbruik van goederen is wellicht effectiever.

4.7 VERPLICHTING MONITORING HERGEBRUIK BOUWMATERIALEN

Europa verplicht alle lidstaten sinds het uitvoeringsbesluit van 2020 tot verzamelen van cijfermateriaal over hergebruik van bouwmaterialen. Op vandaag is het geen gemakkelijke opgave om cijfers rond hergebruik te verzamelen. Er wordt via verschillende kanalen aan hergebruik van bouwmaterialen gedaan, maar het bekomen van data hierover loopt achter. In 2024 en 2025 is de verplichting enkel kwalitatief, vanaf 2026 zal er zowel kwalitatieve als kwantitatieve rapportering moeten gebeuren. Cijfergegevens helpen in het optimaliseren van wetgeving: de nuttige data helpt in verder onderzoek en beleidsvoering.

Knelpunt:

- Verschillende hergebruikcentra houden al gegevens bij hoeveel ton per type hergebruik materiaal men opnieuw kon verkopen. OVAM doet inspanningen om deze gegevens structureel te verzamelen. Intensere samenwerking tussen overheid en de sector kan de start zijn om cijfermateriaal structureel te verzamelen. Een andere mogelijkheid voor het verzamelen van cijfermateriaal is een verplichting zoals bij MATIS.

4.8 OP DE MARKT BRENGEN VAN BOUWMATERIALEN

Wie materialen op de markt brengt, moet voldoen aan verschillende richtlijnen rond productwetgeving van bouwproducten. Hier stelt de vraag zich of een hergebruikcentrum, die herbruikbare materialen verdeelt, gezien kan worden als een producent.

Knelpunt:

- Verder onderzoek naar minimum aan traceerbaarheid en kwaliteitsborging zodat nieuwe gebruikers inzicht krijgen in welke functie het materiaal eerder vervulde, is zinvol. Bovendien kan dit ook een rol spelen in de staafbaarheid van hergebruik bij de berekening van de materiaalprestatie van gebouwen (via tools zoals TOTEM).

4.9 CERTIFICATIE EN VERZEKERBAARHEID VAN HERBRUIKBARE BOUWMATERIALEN

Certificatie van bepaalde eigenschappen steeds een belangrijkere rol spelen, zeker in het geval herbruikbare materialen een structurele functie zullen vervullen. Het is niet ondenkbaar dat hergebruikcentra een samenwerkingsverband opzetten om bepaalde structurele elementen te certificeren (vb testen op druksterkte).

Verdere informatie rond verzekerbaarheid kan je vinden in de FCRBE-brochure (enkel Franstalig).

Hergebruikcentra richten zich vandaag zowel B2C als B2C. De wettelijke bepalingen rond garantie en algemene voorwaarden zijn voor de twee categorieën verschillend: in het geval B2C moet men ervan uitgaan dat de consument niks kent van het product (kennisonevenwicht), terwijl er in B2B context meer contractuele vrijheid is bij de regeling voor aansprakelijkheid.

5/ Nabeschouwing

TROVO

Deze inspiratiegids toont duidelijk aan dat hergebruikcentra een belangrijke schakel vormen in de transitie naar een circulaire bouweconomie. Door kennis, praktijkervaringen en juridische kaders samen te brengen, biedt dit document houvast aan lokale besturen, initiatiefnemers en beleidsmakers die hergebruik van bouwmaterialen willen versterken. Het nut van deze inspiratiegids ligt precies daarin: het verminderen van onzekerheid, het verduidelijken van knelpunten en het zichtbaar maken van de vele opportuniteiten die vandaag al bestaan.

Tegelijk is deze inspiratiegids geen eindpunt, maar een vertrekbasis. Hergebruik bevindt zich nog te vaak in een grijze zone tussen afval en product, tussen pionierswerk en structureel beleid. De voorbeelden uit de praktijk tonen echter aan dat hergebruik kan uitgroeien tot een volwaardige, professionele en maatschappelijk waardevolle activiteit, mits de juiste randvoorwaarden aanwezig zijn. De hoop is dan ook dat hergebruik zich de komende jaren verder ontwikkelt van losse initiatieven naar een breed gedragen en ingebed onderdeel van bouwen en verbouwen in Vlaanderen.

Met verdere samenwerking, beleidsmatige verduidelijking en blijvende kennisdeling kan hergebruik evolueren naar een hoger niveau: als vanzelfsprekende keuze in de bouwpraktijk, als motor voor lokale economie en tewerkstelling, en als concrete invulling van afvalpreventie en duurzaam materialenbeheer. Deze inspiratiegids wil daartoe inspireren en aanzetten tot actie.

6/ Bijlagen

6.1 BIJLAGE 1: INTERESSANTE LINKS HERGEBRUIKCENTRA

- Materiaalbanken in Vlaanderen:
  - Leuven: www.ateliercirculer.be
  - Antwerpen: www.BUURMANantwerpen.be
  - Brussel: https://rotordc.com/shop
  - Genk: https://recuphout.be/collections/alle-producten
  - Evergem: Trovo
  - Gent: Gent Materialenbank Recupcentrale
  - Roeselare: HOME | Materialenbank
  - Kortrijk: BENDig (Resten van productieprocessen)

- Overzicht online platformen vraag- aanbod, ook buiten Vlaanderen:
  - Overzicht door Buildwise van - Online Reuse Platforms

- Belgisch netwerk hergebruik:
  - AD VITAM MATERIAL - Netwerk voor hergebruik in de bouw in België
  - Intergewestelijk platform voor kennisdeling rond hergebruik
  - Gestart oktober 2024. Getrokken door Embuild Brussel en Greenwin Wallonië.

- Opalis: Een schat aan informatie over hergebruik, gaande van hergebruikinventaris tot materiaalfiches en de stand van zaken rond verzekerbaarheid kan je vinden in de FCRBE-publicaties

- Interreg CHARM - Circular Housing Asset Renovation & Management | Interreg NWE (2018-2022), met deelonderzoek 'material exchange platforms to enable circular flows of materials and building components in the social rented sector': charm-online-tutorial-part-ii.pptx

- HARVEST BAY – in ontwikkeling
  - Harvest Bay
  - Focus op hergebruik door professionals
  - 2 pijlers
    - Vraag aanbod
    - Kennisdeling: verzekeraars, normeringsinstellingen, aannemers, transport...

6.2 BIJLAGE 2: PROJECTEN ROND HERGEBRUIK

6.2.1 Interreg PREUSE

- Home | PREUSE (nweurope.eu)
- 2024-2028
- Focus:
  - A strategy for developing hergebruik centrums for construction materials salvaged from public works sites.
  - A series of local action plans for the future development of hergebruikcentra.
  - 3 pilot projects to test innovative formats of hergebruikcentra.
  - Training programmes in the reclamation and reuse of construction materials for public and private organisations

6.2.2 TETRA START TO REUSE INSULATION

- Zie TETRA projecten 2023-2024 | VLAIO
- https://www.odisee.be/onderzoeksprojecten/start-2-reuse-insulation

6.2.3 Hergebruikpotentieel van bouwmaterialen afkomstig van bestaande woningen

- Zie hergebruikpotentieel van bouwmaterialen afkomstig van bestaande woningen – Vakgroep Architectuur en Stedenbouw – Universiteit Gent

6.2.4 Intrabelgisch platform

Thema hergebruik is (opnieuw) opgepakt, met Buildwise als trekker. In deze werkgroep worden thema's besproken waarbij gewestelijke afstemming noodzakelijk is.

6.3 BIJLAGE 3. OVEREENKOMSTEN MATERIALENBANK LEUVEN

6.3.1 Samenwerkingsovereenkomst tussen Kringloopcentrum ViTeS en vzw Atelier Circuler

Artikel 1 Partijen

vzw SPIT Tewerkstelling, IJzerenmolenstraat 4 te 3001 Heverlee, met ondernemingsnummer 0431.067.802, verder kringloopcentrum ViTeS genoemd

En anderzijds

Vzw Atelier Circuler , Diestsepoort 15 te 3000 Leuven, met ondernemingsnummer 0676.833.336
verder de uitbater van de materialenbank genoemd

Artikel 2 Taakverdeling

Het inzamelen van herbruikbare goederen werd door OVAM toevertrouwd aan de kringloopsector. Kringloopcentrum ViTeS is voor de regio het erkende kringloopcentrum.

Herbruikbare goederen worden door ViTeS ingezameld, verwerkt en verkocht in haar Kringwinkels. ViTeS is een maatwerkbedrijf. Dit betekent dat ze haar activiteiten ontplooit met mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Vzw Atelier Circuler recupereert materialen uit gebouwen voordat ze gesloopt of gerenoveerd worden Zij aanvaarden ook bouwmaterialen uit de stedelijke omgeving en bieden deze als ~~nieuwe~~ grondstoffen te koop aan via de materialenbank. Daarbij bieden zij een open atelierwerking, workshops, producten en projecten aan vervaardigt uit recuperatie en ecologische bouwmaterialen

Artikel 3 Doel van de overeenkomst

Wat beide partijen verbindt is de gemeenschappelijk doelstelling rond het stimuleren en realiseren van hergebruik en het verkleinen van de afvalberg.

Het doel van deze overeenkomst is het duidelijk afbakenen van de taken van de partners en het duidelijk scheiden van de stromen waar zij op inzetten. Prioritair in deze overeenkomst is het veilig stellen van de tewerkstelling van de kansengroepen uit het maatwerkbedrijf.

Artikel 4 Afspraken

Alle goederen die herbruikbaar zijn en geen bouwmateriaal zijn, worden opgehaald door ViTeS.

Bouwmateriaal is een natuurlijke of kunstmatig vervaardigde stof, die geschikt is en gebruikt kan worden voor de constructie, afwerking en versiering van zowel gebouwen als van kunstwerken en meubels.

Indien de uitbater van de materialenbank een aanvraag krijgt voor de inzameling van materialen die bestemd zijn voor ViTeS verwijst hij door naar het telefoonnummer voor gratis inzameling 070 222 002 of het mailadres info@vites.be.

Indien, hetzij ViTeS, hetzij de uitbater van de materialenbank, een oproep krijgt voor de inzameling van materialen die deels voor het Kringloopcentrum bestemd zijn en deels voor de materialenbank dan heeft ViTeS de regie over de verdere afhandeling van de opdracht. Het Kringloopcentrum gaat ter plaatse de herbruikbare goederen ophalen (na een afspraak via het gratis nummer 070 222 002 of per mail info@vites.be) en verwittigt de uitbater van de materialenbank van zodra hij de resterende goederen kan komen ophalen.

Indien ViTeS een aanvraag krijgt voor inzameling van bouwmaterialen bestemd voor de uitbater van de materialenbank, verwijst hij de aanvrager door via het telefoonnummer of de website van de uitbater van de materialenbank.

Indien ViTeS zich van materiaal ontdoet dat interessant is voor de materialenbank neemt zij contact op met de uitbater van de materialenbank. Het gaat hier over het materiaal waaruit het product vervaardigd is en niet over het product zelf. De uitbater van de materialenbank ontmanteld het product ter plaatsen alvorens het tot zich te nemen. Bv: Loofhout of Lasbaar staal uit meubels.

De uitbater van de materialenbank vermeldt op haar website de gegevens van het Kringloopcentrum met een korte beschrijving van haar werking en haar specifieke maatschappelijke doelstelling. De content hiervoor zal aangeleverd worden door het Kringloopcentrum. Het kringloopcentrum vermeldt de materialenbank op haar website de gegevens van de Materialenbank met een korte beschrijving van haar werking. De content hiervoor zal aangeleverd worden door de uitbater van de Materialenbank.

Kringloopcentrum ViTeS zal er alles aan doen om haar deel van de overeenkomst na te komen. Evenwel kan geen enkele schadevergoeding gevorderd worden van Kringloopcentrum ViTeS indien, door overmacht, omstandigheden buiten haar wil of door een genomen beleidsbeslissing de overeenkomst dient stopgezet te worden.

Deze overeenkomst is onderworpen aan het Belgisch recht. Uitsluitend de Rechtbanken van … zijn bevoegd.

Artikel 5 Duur van de overeenkomst

Deze overeenkomst geldt voor 1 jaar en is na gunstige evaluatie verlengbaar.

Overeenkomst opgemaakt te Leuven op ……., in 2 exemplaren, waarbij één origineel exemplaar bestemd is voor elke partij.

Namens vzw SPIT Tewerkstelling	Namens vzw Atelier Circuler
(Kringloopcentrum ViTeS)	(Uitbater van de materialenbank)

6.3.2 Samenwerkingsovereenkomst tussen de stad Leuven en VZW's Saté en REused betreffende het mijnen van materiaal en goederen in stads patrimonium dat gerenoveerd of gesloopt wordt.

SAMENWERKINGSOVEREENKOMST 2020-2021
tussen de stad Leuven en VZW's Saté en REused betreffende het mijnen van materiaal en goederen in stads patrimonium dat gerenoveerd of gesloopt wordt.

STAD LEUVEN, Professor Van Overstraetenplein 1, 3000 Leuven, vertegenwoordigd door de algemeen directeur, mevrouw Geertrui Vanloo en de schepen van mobiliteit, klimaat en duurzaamheid, landbouw en consumptie, de heer David Dessers;

Saté vzw , Diestsepoort 15,3000 Leuven (BE 0676.833.336),
en REused vzw, Lodewijk van Veltemstraat 63, 3020 Herent (BE 0537 709 701)
genoemd 'de vzw's';

Art. 1 Doelstelling

In het kader van de visie en strategie[1] rond circulaire economie van stad Leuven waarbij speciale aandacht gaat naar samenwerking met Leuvense organisaties, wordt een beroep gedaan door de stad Leuven op de vzw's Saté en REused (hierna 'de vzw's' genoemd).
De stad Leuven en vzw's Saté en REused werken samen voor het mijnen van materiaal en goederen in gebouwen in eigendom van de stad alvorens deze gesloopt of gerenoveerd worden, met oog op instroom van materiaal en goederen voor de Leuvense materiaalbank en een maximaal herbruik van materiaal en goederen. Het mijnen van gebouwen (urban mining) om materiaal te recupereren draagt bij tot een circulaire bouwsector, één van de vijf prioriteiten bepaald in de stedelijke strategie Leuven Circulair.[2]
Deze samenwerkingsovereenkomst kadert in een proefproject van 2 jaar om de opstart van de materialenbank in Leuven te faciliteren en alle betrokken partners zullen op een open en constructieve manier geleerde lessen en vaststellingen delen met het oog op een duurzame samenwerking en graduele uitbouw van de materialenbank. De vzw's engageren zich om de materialenbank mee uit te bouwen, waarbij de sociale inslag (afname materiaal + businessmodel) mee in acht genomen wordt. Via maandelijks overleg zal tijdens de proefperiode het businessmodel verder op punt gesteld worden (prijszetting, vermarkting,…).

Art. 2 Activiteiten

De werknemers van Saté en ReUsed staan in voor het mijnen van materiaal en goederen in gebouwen in eigendom van de stad die hiervoor in aanmerking gesteld worden door bevoegde stadsdiensten en dit op het grondgebied van de stad Leuven.

Art. 3 Materiaal

Welk materiaal er gemijnd kan worden is project afhankelijk en wordt bepaald door de bevoegde stadsdienst, nadat er intern is afgecheckt of eigen stadsdiensten materiaal wensen te recupereren. Het uitgangspunt is dat er zo veel mogelijk materiaal en goederen die anders als afval zouden afgevoerd worden, ter beschikking gesteld worden aan de vzw's. De vzw's maken op basis van het beschikbaar gestelde materiaal en goederen een inventaris op van welk materiaal en goederen zij

[1] Zie bestuursnota:
64. De stad en andere partners in het afvalbeleid werken samen om afvalpreventie-initiatieven zoals stimuleren van herbruik, het afvalarme winkelen, thuiscomposteren en kringlooptuinieren, of afvalarme feesten uit te werken. In de afvalpreventie maken we de omslag van een traditioneel afvalbeleid naar een beleid dat circulaire economie meer in zich draagt.
73. De stad faciliteert de opstart van een materialenplatform voor bouwmaterialen op stedelijk of stadsregionaal niveau, in samenwerking met de bestaande initiatieven binnen de sociale economie, om deze binnen de stedelijke kringloop te houden en installeert digitale platformen, wisselstukkencentrales en materialenbanken en tweedehandsgebruik.

[2] De bouw is belangrijk voor onze welvaart en economie. Op dit moment is de bouwsector echter ook grootverbruiker van energie en grondstoffen. Dat leidt tot de vraag hoe we kunnen blijven bouwen en tegelijkertijd de negatieve impact op het milieu kunnen verkleinen. Het antwoord ligt in circulair bouwen en urban mining: slim gebruik van grondstoffen en hergebruik van elementen en materialen in een gesloten kringloop. https://www.eea.europa.eu/themes/waste/waste-management/construction-and-demolition-waste-challenges

- De vzw's engageren zich dat zij mee verantwoordelijkheid opnemen voor de uitbouw van de materialenbank en het gerecupeerde materiaal en goederen beheren 'als goede huisvaders".
- Stad Leuven behoudt de mogelijkheid om de samenwerking uit te breiden naar andere Leuvense organisaties wanneer dit nodig of nuttig geacht wordt met oog op uitbouw van de materialenbank.
- De vzw's zijn gerechtigd recuperatie materiaal en goederen aan te leveren aan de materialenbank anders verkregen dan materialen en goederen verkregen vanuit het stadspatrimonium. Zij mogen deze gebruiken zoals beschreven in het goedgekeurde OVAM dossier 'urban mining' waarin de stad partner is.
- Er wordt in vertrouwen samen gewerkt. In geval van betwisting en problemen wordt er intern bemiddeld. Wanneer er door het mijnen schade veroorzaakt wordt of er worden niet afgesproken goederen en materiaal verwijderd, doen beide partijen inspanningen tot een billijke oplossing te komen.

Art. 5 Contactpersonen

De samenwerking zal gecoördineerd worden door volgende personen:

Voor de vzw's Saté en REused:

Voor de stad Leuven – directie ruimtelijk en duurzaamheidsbeleid, afdeling duurzaamheid: projectcoördinator Circulaire Economie .

Art. 6 Middelen

De vzw's Saté en REused hebben via het project 'Urban Mining' van Vlaanderen Circulair financiële middelen vanaf februari 2020 tot februari 2021 om werknemers in dienst te nemen die verantwoordelijk zijn voor het mijnen. Ook de logistiek wordt voorzien door de vzw's.
Stad Leuven engageert zich binnen het kader van het project Pop-Machina mee ondersteuning te geven voor stockage ruimte en dus infrastructuur voor de materiaalbank, voor maximum 2 jaar. De vzw's engageren zich mee te werken naar de uitbouw van een duurzaam businessmodel dat op termijn ertoe moet leiden dat de vzw's zelf de huur van infrastructuur kunnen dragen.
Stad Leuven engageert zich om het mijnen van gebouwen die gesloopt/gerenoveerd worden zoveel mogelijk te faciliteren.

Art. 7 Duur van de overeenkomst

Deze overeenkomst geldt voor de periode van XX februari 2020 tot en met 31 december 2021 en kan nadien verlengd worden. Alle partijen kunnen de samenwerkingsovereenkomst ten allen tijde en met onmiddellijke ingang eenzijdig opzeggen.

Opgemaakt te Leuven, op XX februari 2020 in 2 exemplaren.

Namens de stad Leuven:

Op last van het college:
de algemeen directeur, de burgemeester,

6.4 BIJLAGE 4: VRAGEN VOOR EEN STARTENDE MATERIALENBANK

6.4.1 Visie en context

1. Wat is de specifieke motivatie om een materialenbank op te zetten?
2. Waarom heeft jouw gemeente, stad of regio baat bij zo'n initiatief?
3. Is er een beleidsambitie of aanknopingspunt in de lokale politieke en beleidsmatige koers?
4. Lukt het om de link tussen de materialenbank en het lokaal of regionaal milieu-en klimaatbeleid te onderbouwen? Kan je dit zelfs doen door de circulariteit en CO2-winsten te meten, of daar een methodiek voor te ontwikkelen?
5. Heb je een visie en een missie uitgewerkt? Op welke manier bepaal je als materialenbank welke materialen in jullie aanbod opgenomen worden? Kan je er naar teruggrijpen bij belangrijke beslissingen?
6. Wat is het aanbod van te minen (te herwinnen) materialen? Is het nodig dit in kaart te brengen? Hoe ga je dit in kaart brengen? Denk hierbij aan de hoeveelheden, aard en kwaliteit van materialen.
7. Hoe ga je om met aansprakelijkheid op de kwaliteit van de aangeboden materialen? Ga je werken met een disclaimer?

6.4.2 Fundamenten van een materialenbank

8. Heb je zicht op het potentieel van te minen (te herwinnen) materialen? Hoe bouw je deze kennis op?
9. Hoe constant is de aanvoer? Op welke toeleveranciers en "bronnen" kan je rekenen? Is dit een continue stroom of is dit op projectbasis?
10. Wat is je geografische werkingsgebied, wijkgericht, lokale en/of bovenlokale schaal? Het werkingsgebied heeft uiteraard betrekking op de aanvoer én afzet van materialen. De scope van aanvoer hoeft niet dezelfde te zijn als de afzetkanalen. Keuzes bij de afbakening van een werkingsgebied bepalen mee de aard van het materiaal, de keuze van partners en de communicatie.
11. Welke afzet (hoeveelheden en toepassingsgebieden) heb je voor ogen? Welke doelgroep zou bij voorkeur gebruik maken van de materialenbank? Particulieren / professionelen / mix?
12. Breng alles samen in een project: doelstelling, plan van aanpak en een financiële raming. Hoe functioneert de materialenbank bij normaal gebruik? Wat is de ambitie op korte en lange termijn? Wat is de werking in de opstartfase, in de groeifase en in de maturiteitsfase? Welk verdienmodel (inkomsten, kosten, cashflow) hoop je te ontwikkelen?
13. Welke fondsen/subsidies kunnen het project ondersteunen? Zoek je publieke middelen en/of marktinvesteerders?
14. Samenwerking is enerzijds nodig om voldoende draagvlak (bestuurlijk, maatschappelijk) te creëren, en anderzijds om de operationele en concrete uitwerking mogelijk te maken. Stem je partnerschappen af op de nood aan draagvlak en de operationele stappen. Welke samenwerkingen ga je aan?
15. Wat zijn de verschillende rollen van de betrokken spelers? Hoe formeel of informeel leg je de samenwerking vast?
16. Is er een bestaand bedrijf of organisatie die het zal oppakken, komt er een nieuwe vzw of coöperatie, of zal de gemeente of stad het voornaamste werk doen? Voor welke bedrijfsstructuur kies je? In de nu gekende voorbeelden is er een mix van actoren actief, vzw's, lokale besturen (stad en/of intercommunale), kringwinkel, bedrijven, sociale economie.

6.4.3 Operationele aspecten

17. Welke acceptatiecriteria hanteer je? Hoe garandeert men bepaalde kwaliteitsnormen (bouwtechnisch)? Is er aandacht voor het ontwikkelen expertise rond kwaliteit en technische eigenschappen van herbruikbare materialen? Kan er zelfs voldaan worden aan bepaalde vormen van standaardisatie en certificering?
18. Materialenverhandeling/logistiek: welke logistieke problemen en oplossingen voorzie je? Wie voert aan, met welke recipiënten, hoe wordt dit ontvangen, welk (rollend) logistiek materiaal heb je nodig? Hoe laat je producten ophalen, of ga je ook leveren?
19. Hergebruik en -bewerking: in hoeverre ga je repareren, bewerken en omvormen,...? Welke kennis, medewerkers en infrastructuur heb je daarvoor nodig?
20. Op welke manieren kan er meer waarde toegevoegd worden aan de materialenbank? Ga je ecodesign toepassen, onderzoek doen, maatschappelijke of commerciële workshops organiseren, ... ?
21. Welke afvalstromen verwacht je? Hoe ga je die sorteren/opslaan/afvoeren? Zoek je partners die kunnen helpen het afval te recycleren?
22. Wat heb je nodig voor de concrete inplanting van de opslag en werkplaats te realiseren? Welke ruimte(s) heb je nodig? Waar is dit bij voorkeur gelokaliseerd in de stad of regio?
23. Hoe ziet het digitale platform eruit? Welke functies heeft het? Hoe afhankelijk ben je er van? Wordt er een koppeling gemaakt met bestaande of nieuwe digitale hergebruikcentra om aanbod/vraag te kanaliseren? Hoe linkt het met de activiteiten van partners (aanbieders, afnemers, gebruikers, overheden, ...)?
24. Hoe ga je communiceren? Welke strategie voorzie je?

VLAANDEREN
CIRCULAIR